

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นดินแดนที่ประกอบด้วยประชากรที่เป็นกลุ่มชนต่าง ๆ มากมายหลายเผ่า ชาวผู้ไทยนับเป็นกลุ่มชนเผ่าหนึ่งที่ได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากดำเนินวิถีชีวิตอย่างอิสระ ตั้งแต่อดีตมาถึงปัจจุบันจนกลายเป็นพลเมืองของราชอาณาจักรไทยโดยสมบูรณ์ ชาวผู้ไทยที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่อำเภอเขาวง อำเภอภูผินารายณ์ อำเภอคำม่วง อำเภอสมเด็จ อำเภอสหัสขันธ์ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ เรียกกันว่า "ผู้ไทยกาฬสินธุ์" ชาวผู้ไทยที่อยู่ในอำเภอเมือง อำเภอพรรณานิคม อำเภอวาริชภูมิ อำเภอพังโคน อำเภอบ้านม่วง อำเภอวานรนิวาส อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอสว่างดินแดน อำเภอกุดบาก ในจังหวัดสกลนคร เรียกกันว่า "ผู้ไทยสกลนคร" ส่วนชาวผู้ไทยในอำเภอเมือง อำเภอคำชะอี อำเภอหนองสูง อำเภอนิคมคำสร้อย อำเภอดอนตาลในจังหวัดมุกดาหารเรียกกันว่า "ผู้ไทยมุกดาหาร" นอกจากนี้ยังมีชาวผู้ไทยในท้องที่อำเภอเมือง อำเภอนาแก อำเภอธาตุพนม อำเภอศรีสงคราม อำเภอเรณูนคร ในจังหวัดนครพนม เรียกกันว่า "ผู้ไทยเรณูนคร" ชาวผู้ไทยเรณูนครอาศัยอยู่หนาแน่นมากที่สุด ชาวผู้ไทยเหล่านี้ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ ด้วยการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมในด้านดนตรีและการฟ้อนรำที่เรียกว่า "ฟ้อนผู้ไทย" ไว้อย่างเหนียวแน่น

การพ่อนผู้ไทย เป็นการแสดงออกด้านศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาวผู้ไทยมาแต่ครั้งบรรพบุรุษที่ได้อพยพเข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยหลายจังหวัด ในราวปี พ.ศ.2384 (สมัยรัชกาลที่ 3) ชาวผู้ไทยได้เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนมอย่างหนาแน่นและได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งามโดยเฉพาะการพ่อนผู้ไทยมาเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันต่อ ๆ มาจนกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อชุมชนการพ่อนผู้ไทยในยุคต้น ๆ เริ่มมาจากวิถีในการดำรงชีวิตตามสภาพสังคม ความเป็นอยู่ประจำวันของคนในท้องถิ่น ชาวผู้ไทยหญิงพ่อนในพิธีรักษาผู้ป่วย เรียกว่าพ่อนเหยา ส่วนชาวผู้ไทยชายมักกินเหล้าและร่วมเข้ามาพ่อนเรียกว่า "พ่อนเล่นกินเหล้า" โดยพวกหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านว่างจากงานในตอนเย็น ๆ มักจับกลุ่มพ่อนรำเที่ยวหาเหล้าอูกันตามคุ้มต่าง ๆ หรือศูนย์กลาง ในหมู่บ้าน บางครั้งมีเพียงหนึ่งกลุ่ม บางครั้งมีหลายกลุ่มเครื่องดนตรีของพ่อน ได้แก่ กลองตุ้มกับฆ้องอาต" เมื่อแต่ละกลุ่มมาพบกันก็มีการพ่อนรำอวดฝีมือกัน แต่ละกลุ่มจะตีกลองและฆ้องอาตเร็วขึ้น ผู้พ่อนก็เกิดอารมณ์อีกเอิมและออกท่าทางการใช้มือ ใช้เท้า เลียนแบบท่าธรรมชาติของพืชและสัตว์ใ้อวดกันพวกสาว ๆ ก็จะออกจากบ้านมาดู นอกจากนี้ในวิถีชีวิตของหนุ่มชาวผู้ไทยยังมีประเพณีไปคุยสาว หลังจากเสร็จเกี่ยวข้าวในตอนเย็นผู้ชายจะพ่อนกันอย่างสนุกสนานไปตามหมู่บ้าน เมื่อไปถึงหน้าบ้านสาวที่หมายตาไว้ชายหนุ่มก็จะพ่อนอยู่หน้าบ้าน ในขณะที่สาวกำลังนั่งปั่นฝ้ายลงช่วง" อยู่ในลานบ้าน เมื่อได้รับการเชื้อเชิญให้เข้าบ้าน ชายหนุ่มก็

* ฆ้องอาต หมายถึง เครื่องดนตรีทำด้วยทองเหลือง ทองแดง เงิน และทองมาผสมกัน มีลักษณะทรงกลมขนาดใหญ่ เนื้อเกลี้ยง ไม่มีตุ้มตรงกลาง ใช้หวายพันด้วยผ้าให้หนาพอประมาณ เว้นปลายหวายเป็นด้ามถือทาบเป็น 2 เส้น ไว้สำหรับตี.

** นั่งปั่นฝ้ายลงช่วง หมายถึง นั่งปั่นฝ้ายในลานบ้าน.

จะพ้อนเข้าไป ทำพ้อนก็จะเป็นไปตามความถนัด เรียกกันว่า "พ้อนผู้ไทยลงช่วง และเมื่อถึงเทศกาลประเพณีงานบุญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน พวกหนุ่ม ๆ ก็จะออกพ้อน อวดสาว ๆ ที่นั่งอยู่ในตบเพลิงที่ปักชั่วคราวของผู้มาทำบุญ จึงเรียกกันว่า "พ้อนผู้ไทย เลาะตบ"

ต่อมาในวันอาทิตย์ที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จ เยี่ยมราษฎร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระธาตุพนม จังหวัด นครพนม เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและประกอบพิธีพระราชพิธีสมโภชพระธาตุพนม ชาวเรณูนคร ซึ่งได้รับมอบหมายจากจังหวัดให้นำขบวนพ้อนผู้ไทยแห่ต้นกล้วยพุ่ม มาแสดงถวายฯ หน้าพระที่นั่งจึงได้นำเอาทำพ้อนผู้ไทยของผู้ชายดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็น ทำพ้อนตามภูมิปัญญาของชาวบ้านมาปรับปรุงและริเริ่มฝึกผู้หญิงให้พ้อนคู่กับผู้ชาย อีกทั้ง จัดกระบวนพ้อนให้มีระเบียบแบบแผน จึงเกิดการพ้อนผู้ไทยเรณูนครชาย-หญิง ตั้งแต่นั้นมา การแสดงหน้าพระที่นั่งในครั้งนั้น ใช้ทำพ้อนประมาณ 5 แม่ท่า หลังจากนั้น ได้นำทำพ้อนดั้งเดิมมาเพิ่มขึ้นอีกเป็นระยะ ๆ หลังจากการแสดงหน้าพระที่นั่ง ได้มีการพ้อนผู้ไทยบวงสรวงองค์พระธาตุพนม จนเป็นประเพณีมาถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ การพ้อนผู้ไทยยังคงใช้เป็นการแสดงในประเพณีเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ของอำเภอ เรณูนคร ต่อมาในปัจจุบันไม่มีการพ้อนในประเพณีเทศกาลงานบุญของอำเภอ แต่เปลี่ยนมาเป็นการพ้อนต้อนรับพระราชอาคันตุกะ ข้าราชการ และนักท่องเที่ยว อย่างไม่จำกัด พ้อนผู้ไทยที่ได้ปรับปรุงแล้ว ก็มีโอกาสดังกล่าวถวายหน้าพระที่นั่ง ในโอกาสเสด็จแปรพระราชฐานไปยังพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา

การพื่อนผู้ไทยเรณูนครในปัจจุบันลดน้อยลง สาเหตุอาจเกิดจากผู้
คิดประดิษฐ์ทำพื่อนและผู้ปรับปรุงทำพื่อนผู้ไทยให้เป็นระเบียบแบบแผนได้ถึงแก่กรรม
ไปหมดแล้ว ส่วนผู้พื่อนทั้งชาย-หญิงที่ยังมีชีวิตอยู่ที่ชราภาพ ประกอบกับผู้พื่อนหญิงต้อง
เป็นสาวโสด ถ้าแต่งงานแล้วจะไม่นิยมพื่อน เพราะต้องทำหน้าที่แม่บ้าน ส่วน
ผู้พื่อนชายก็ไม่มีเวลาให้กับการพื่อนผู้ไทย เพราะมุ่งแต่จะประกอบอาชีพหาเลี้ยง
ครอบครัว และค่านิยมลูกหลานชาวผู้ไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมฝึกหัดการพื่อนผู้ไทย
เนื่องมาจากสภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงโดยมุ่งให้ความสำคัญต่อการศึกษามากกว่า
จึงส่งผลให้ลูกหลานชาวผู้ไทยเดินทางออกนอกพื้นที่ไปศึกษาเล่าเรียนในสถานศึกษาที่
อยู่ไกลอำเภอเรณูนคร จึงคาดว่าอนาคต การพื่อนผู้ไทยอาจลดจำนวนลงอีก

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าน่าศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของ
การพื่อนผู้ไทยอำเภอเรณูนคร รวมถึงองค์ประกอบของการพื่อนในปัจจุบัน และการ
จัดการแสดงพื่อนผู้ไทยอำเภอเรณูนคร พ.ศ. 2539 - 2540 โดยอาศัยหลักฐานจาก
เอกสาร ตำรา ภาพยนตร์และรูปภาพส่วนพระองค์ การสัมภาษณ์การสังเกตการณ์
และมีส่วนร่วมฝึกหัดการพื่อนผู้ไทยเรณูนครกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อรวบรวมข้อมูลมาบันทึก
ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ปรากฏเป็นสมบัติทางวิชาการด้านนาฏยศิลป์ของ
ประเทศไทยสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของพื่อนผู้ไทย อำเภอเรณูนคร
จังหวัดนครพนม
2. ศึกษาองค์ประกอบของพื่อนผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
3. การจัดการแสดงพื่อนผู้ไทย อำเภอเรณูนคร พ.ศ. 2539 - 2540

ขอบเขตของการวิจัย

1. มุ่งศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการทำพ็อนและกระบวนพ็อนของชาวผู้ไทยในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
2. มุ่งศึกษาการทำพ็อนผู้ไทยเฉพาะในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ระหว่าง พ.ศ.2539 - พ.ศ.2540
3. พ็อนผู้ไทยในที่นี้ไม่รวมการทำพ็อนเหยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำพ็อนผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้
 - 2.1 แลบบันทึกภาพพ็อนผู้ไทยเรณูนคร จากฝ่ายประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่สำนักงานเลขานุการกรม สำนักพระราชวัง
 - 2.2 การสังเกตการณ์ ดูวิธีการถ่ายทอดทำพ็อน การฝึกซ้อม และชมการแสดงพ็อนผู้ไทยเรณูนคร
 - 2.3 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยเข้าร่วมรับการฝึกหัดทำพ็อนผู้ไทยเรณูนครจากผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่
 - 2.4 การสัมภาษณ์บุคคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้แสดง นักดนตรี และผู้ควบคุมการแสดงพ็อนผู้ไทยหน้าพระที่นั่งฯ เมื่อปี พ.ศ.2498 และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญการทำพ็อนผู้ไทย โดยพิจารณาจากผู้มีประสบการณ์และไม่เคยอพยพออกจากพื้นที่ปัจจุบัน ยังคงเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องของคนในท้องถิ่น
3. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยประมวลข้อมูลจากวารสาร และข้อมูลภาคสนามที่ได้มา วิเคราะห์ สรุปผล และนำเสนอผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการอนุรักษ์ท่าพ่อนผู้ไทย อำเภอเรณูนคร
2. เป็นแนวทางให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศิลปะการพ่อนพื้นบ้านในกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป
3. ได้เอกสารที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าสำหรับผู้สนใจการพ่อนผู้ไทย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ไทย หมายถึง กลุ่มชนที่สืบเชื้อสายมาจากแถบสิบสองจุไทยที่อยู่บริเวณทางตอนเหนือของลาว และเวียดนามเหนือ และทางตอนใต้ของชาวผู้ไทยได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน โดยเฉพาะที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งมีจำนวนมากว่าแหล่งอื่น

การพ่อนผู้ไทย หมายถึง การออกท่าทางพ่อนของชาวผู้ไทยที่เลียนแบบท่าทางการเคลื่อนไหวของพืชและสัตว์ การพ่อนผู้ไทยในปัจจุบันมีปรากฏในประเพณีงานบุญต่าง ๆ เช่น ประเพณีงานบุญมหาชาติ ประเพณีงานบุญเดือนหก ประเพณีงานนมัสการพระธาตุพนม ประเพณีงานนมัสการพระธาตุเรณู เป็นต้น

ลาธ หมายถึง ทำนองเพลงที่ใช้เครื่องดนตรีอีสานบรรเลง ใช้ประกอบการพ่อนผู้ไทย

การบอกกล่าว หมายถึง ชาวผู้ไทยนำพ่อนผู้ไทยออกไปแสดงนอกเขตอำเภอเรณูนครจะต้องบอกกล่าวเจ้าพ่อถลา (วิญญาณบรรพบุรุษ) ของชาวเรณูนครด้วยการแต่งงาน 5 คือ ในชั้น 1 ใบ มีดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ 5 คู่ เหล้าขาว หรือเหล้าแดง 1 ขวด เมื่อแสดงพ่อนผู้ไทยเสร็จกลับมาถึงอำเภอเรณูนครแล้ว จะต้อง

แต่งสำหรับพาช้าวถวายเจ้าพ่อถลาอีก จำนวน 8 พา หรือ 8 ที่ ประกอบด้วย พาช้าวแดง พาแกงร้อน ลาบเลือด ต้มแกง เครื่องใน เหล้า บุหรี่ และน้ำ

คุดูหรือซี่ข้างคู้หรือซี่ข้างรอบเมือง หมายถึง การคุดูเหล้าพื้นเมืองของ ชาวผู้ไทยที่ทำมาจากสำเหล้า คือ ข้าวที่นึ่งแล้วและนำไปลือกที่ล้างสะอาดมาคลุกเคล้า กันตามส่วนแล้วนำมาหมักไว้ในไหปูนปั้นจนเป็นเหล้าเรียกว่า "อู" หรือ "ซี่ข้าง" เพราะคนที่คุดูจะเมาเหมือนกับซี่ข้าง